

Kaffka Margit

Nem nyugszom bele. Lázadozom. Nem alázkodom meg. Káromolok. Nem kulcsolom a kezemet össze, hogy imádkozzam, hanem ökölbe szorítom, hogy fenyegesek. Nem érzem a fölöttünk intézkedő sorsnak pathetikus nagyságát. Csak a gonozságát érzem, csak a butaságát.

A világszellem, ez a hülye, aki rángat minket, valósággal olyan, mint a hajdani agyalágyult cár, kiről Katalin ezarewna megírta, hogy naphosszat bábokkal játszik, talpra állítja és földre rugdossa őket. Ennyi az élet értelme velem gyászoló, velem szorongó barátok. Ennyi és nem több és tisztelem Spinozát meg Kantot.

Kaffka Margitnak ésszel föl nem fogható, teljesen értelmellen halála váltja ki belőlem ezt a keserű gondolatsort.

Pár napja még ezerfelé fülélő fül, ezerfelé figyelő szem, ezerfelé tereferélő éles asszonyi nyelv, — ma senki. Még a kórját se tudja egyetlen fiának, a szívbéli magzatnak, ki míg e sorokat írom, élet és halál közt vívódik szegény gyermek. Margit nem hizza becéző szóval. Anya nem tud a gyerekéről, a saját nevét se tudja. Elfeledett mindent. Vége, vége a kedvesnek, az orvosnak, a legasszonyibb asszonnak. Értse meg felebarát, kar-

társ, hogy Kaffka Margit annyi, mint kavics az utszélen. Rongy a járdán. Nem ember. Tárgy.

És ne vigasztaljatok vele, hogy a jobb része itt maradt. Könyveket írt. Én Istenem! Hiszen ezeket a könyveket, Margit asszony magyaroknak magyarokru! magyarul írta. És ez ma annyit jelent, hogy senkinek senkiről semmitsem írt soha.

Ugy érzem, mintha gunyolódnám a halál fölött és a magyarság fölött, ha most nagyképűen odaállva a ravatal elé, Kaffka Margitnak irodalmi munkásságát kezdeném boncolgatni. Ez az ige is, — boncolni! — melynek a kritikus úgy megszokta átvitt értelemben való használatát, most milyen kegyetlenül változtat jelentést. Majd talán egy hónap múlva, — ha ugyan addig élünk? —, majd talán az *Esztendőben*, mire az ember megnyugszik —, ha ugyan megnyugszik? — lesz rá idő és alkalom —, ha úgy lesz, hogy Kaffka Margit írói lényét teljes nagy értéke szerint méltassam.

Most még az asszony van előttem, a drága, szeretett és nagyrabecsült személye, ahogy egy hét előtt, ezen az üres karosszéken az íróasztal előtt, itt ült előttem és csacsogott velem. Ah, Istenem, miről!

Hogy vége a háborúnak. S hogy ez mi jó! (Akkor még nem tudtuk, hogy nem is vége s hogy nem is oly jól!) Hogy most a tudós doktor urával akít imádott, végre Pestre költözhetik, a kis meg-hitt zugba, mely az övék. Nincs többé kórház, kórház, vidéki elszakadottság, rossz, férges szoba,

szanaszékkel, folytonos utazgatás zsufolt vonalokban. Csend lesz és rend. És munka. „Vagyok elég ember, hogy dolgozzam magamért és a fiamért”. És már a regényről beszélünk, amit a *Napló*-nak írni fog.

Hány év lehet? Hány folytatás? Hogy ossza be? Mit fizetnek? Mert ez az ihlett költő volt a legderekabbb és legbeesületesebb író-accord-munkás. És látom, hogy a szürke, nagy szemű a falra mered, ajka jár, — számolgat magában. Hogy mennyi előlegelet kérhet és hogy mennyi ideig élhet meg az előlegből. Szeretnék valahogy segíteni a dolgon, valahogy kettévágni a csomót. De érzem: nem lehet, nem szabad. Büszke, gógós. És Margit végre loyális ajánlatot tesz, hogy ennyit meg ennyit követel s hogy közben — ó, mert minden olyan drága, hány ívet kell írni egy ruháért! — s hogy közben, mondom, a lap rendelkezésére áll. Irni akar mindent: hírt, cikket, még vezércikket is. Miért ne?

Ilyen bátor ember volt ez a Margit asszony. Így élte harmincnyolc évig küzdelmes, nehéz életét, napról-napra, de söt órától-órára. Nyugta sohse volt. A gond hegedüje folyton rítt a fülébe.

Elméletei voltak a szegénységről. A nélkülözés módszertanát írta meg. Ki ne emlékeznék a *Pesti Napló* olvasói közül arra a cikkére, hogy miért kell megélni cseléd nélkül? A higienikus felépítésű könyv és a takarítás és az öltöztetés gyönyörét írta meg benne. S a dolog szociális részét is ele-

venül, pergő, szinte szédülő, izekre bontott, lel-
kendező mondatokban írta le. Látszott, hogy
mindenekelőtt magát akarja meggyőzni. Hogy a
fizikai lényének e megaláztatásában, lelkéhez föl-
lebez igazolásért. Takarítás után, öblögetés után,
jött az írás. Az ujjak fűrgé tánca az írógépen. Ezt
is, mint valami irodában. Szorgosan, programm sze-
rint. „Jó munkás vagyok!” szokta mondani És
büszke volt reá, hogy munkájának külsőségeit ily
gyönyörű rendben tartja. Munkájának belső érté-
két ugyan érezte, de nem kérkedett vele, mint
a dilettánsok. Nem komolykodott hozzá, mint a
nagyképűek.

Hiszen ez csak úgy *jött neki*. A vidéki kis
tanítónőben, hajszolt, iskolás reggeleken, korai
villamoson, leckeadás közben, valahol, valamikor
egyszer csak fölébredt az író.

Fölébredt pedig azért, mert Kaffka Margit
ama kivételes lények közé tartozott, akik minden
lelki gátlás nélkül, a művész amorális, de éppen
azért oly szentséges szent erkölce szerint, véges
végig merték érezni érzéseiket és végigmerték gon-
dolni gondolataikat. Kaffka Margit sohasem hazu-
dott magának. Bevallotta magának, amit a világról
tud. Bár folyton tanult, mégis mintha nem tanult
volna semmit, olyan friss volt.

És ezt a friss látást-tudást nem kendőzgette
soha. Világért sem rendezgette megfigyeléseinek
anyagát a publikum kedvéért. Nem akart könyve-
ket facsarni és megíratott. Nem akart bizonyít-
gatni és világképet tárt ki szélesen. Még kompo-
nálni sem akart és mégis hatalmasat épített.

Magyar kortársaitól, a novellairás mestereitől
épp az különbözteti meg, hogy Kaffka Margit volt az
egyetlen nagyszabású regényírónk. A *Színek és
Évek* ott áll, mint a legteljesebb, legkeményebb,
mint a legkönnyűtelenebb regények egyike. Az asz-
szony regénye. A magyar veszendő uriosztályé. Az
életé. A mi *Éducation sentimentale*-unk.

És a háboru alatt, ez üzött évek során is ki-
vívult belőle a háborus kétségbeesés beteg virága. *Két
nyár* a könyv címe. Konyhai történet, a házmes-
ter-lakások pállott gőze és a háboru minden mér-
ges gáza benne. Amikor Károlyi Mihály két év
előtt hadbavonult és a magyar pacifizmus könyvét
kérte tőlem: Móricz Zsigmond *Szegény emberek*
című könyvét és Kaffka Margit *Két nyár* címűjét
adtam oda.

Mire most úgy járt a béke jó asszonykatonája,
mint a háboru fiatal férfikatonái, kik végigharcol-
ták Cigányszigetet és Przemysl és Doberdot s
kiknek golyótól kímélt teste most sorra sorvad el
a járványos kórbán, melyet ugyancsak a háboru
küldött reánk. Kaffkát a háboru ölte meg. Kaffka
Margit hősi halált halt.

És most véget kell vetnem az írásnak, melybe
jőformán bele se fogtam. Amikor nincs élet, úgy
illik, hogy ne legyen nyoma se az életnek. Ez a
gazdasági ál-okoknál mélyebb, igazi metafizikai
oka a papírhányagnak. Kénytelen-kelletlen muszáj
befejeznem az írást. Hadd szakadjon meg, oktala-
nul, egy utolsó szörnyű jajjal a jajos élet fölött,
amelynek befejezetlen, oktalan végét siratja.

Hatvany Lajos